

KOJEŠTA O JAVNIM KNJIŽNICAMA.

DR. PHIL. ADA BROCH. — PASSAIC, NEW-JERSEY.

Jučer u veče pođoh prvi put u Dundee, dio Passaica, gdje žive tuđinci (foreigners) amerikanizirani Mađari, Nijemci, Talijani, Rusi, Poljaci, Slovaci, ili kako se oni sami krivim njemačkim adjektivom definiraju „slavisch“.

Pratila me ravnateljica javne knjižnice. Namjera mi bila da vidim kod čitanja djecu, tu zanimivu mješavinu svih tih narodnosti. Da, djeca imadu ovdje svoj odio u biblioteci. To nekako glasi kao priča; nu nije to varava iluzija svjetla u daljini, već je sve tako blizu, da se možemo svaki čas uvjeriti o životu te utopije.

Uđoh. Dosta prostrana soba, (bilo je oko 8 sati u veče), dobro rasvijetljena, majušni, okrugli stolići sa stolcima, koji su spram visine mladih čitatelja udešeni. Tu djeca žive u svijetu priča i sjajnim očima čitaju i uživaju američanske knjige. Možda nije dugo tome, što su se na zvuk tuđeg jezika priučili; no energijom svojih godina, koje su doba sanja i pripovijesti, sve ih zanima. Ako treba savjeta, ima tamo nekoliko gospođica, koje dragovoljno kažu, što bi dječak ili djevojčica mogli čitati. Većina djece dolazi poslije škole i pripravlja ovdje lekciju za idući dan. Ima tu karta sjedinjenih

i evropejskih država, pa se mladež katkad zabavlja, da tamo nađe staru domovinu.

Koliko to sve znači za one, kojima roditelji izvan kuće rade; za one, koje ne čeka topla, rasvijetljena soba, sa svim udobnostima, što ih ima mladež iz drugog, gornjeg dijela grada, — znao bi prosuditi svakidašnji gost u ovim siromaškim prilikama.

Možda će tkogod skeptično primjetiti: Čemu toliko čitati, kad je danas svijet otvoren samo onima, koji znadu raditi, rukama stvarati; koji nisu fizično zakržljali i nepojmljivom energijom mogu odgovarati svim zahtjevima modernog, materijalističnog života.

Ovima bih samo htjela dozvati u pamet roditelje, te bijedne emigrante, kojima je domovina uskratila ono, što je nama najnužnije: harmoničan, etičan uzgoj. U njih djeca zaista ne bi mogla naći sve ono, što im je potrebno za život. Knjige, dobre knjige, uvijek su instruktivni drugovi. Pa kad tamo djeca dolaze u doticaj sa naobraženim ljudima, koji su po duši i po srcu čisti, ne trebamo se bojati, da će im naškoditi ono malo, što od kućnog života gledaju.

Ne osuđujem, već žalim sve one, koji nisu imali prilike, da se naobraze. No znam jedno, da dijete treba mnogo svjetla, mnogo topline. Samo se u čistom zraku može razviti normalno čovječanstvo. Zato to više cijenim ovo nastojanje američanskih država, podati djeci ono, što će ih učiniti valjanim ljudima.

A te se knjižnice tako jednostavno mogu ustrojiti. Nađe se filantrop, koji daruje neku svotu za utemeljenje zgrade i za nabavljanje knjiga. Da tu ne može doći do stagnacije i da se uvijek na novo kupuju knjige, da treba bibliotekaru svjetla i topline, — svatko će znati, samo ne će možda pogoditi način, kako se za to skrbi. U svim državama građani plaćaju od svog posjeda tax (porez), pa se polovica jednog „cent“ (2½ filira) pribroji svakoj duši. Tako čine u državi New-Jersey, gdje sada živim, — i eto im novaca za uzdržavanje knjižnice. Da, sve je lako, ako ima čvrste volje i čistih namjera, ako nam je zajednički cilj.

Da bolje uzmognete shvatiti, što Amerika čini za emigrante, pričat ću vam slijedeće:

Baš kad smo htjeli ostaviti knjižnicu, zaustavi me učiteljica zavoda i pokaže mi zbirku mađarskih knjiga, koje su prispjele juče iz Budimpešte. Raz-

gledam nekoliko njih (znam naslove čitati); Marlitt, Heimbürg, Werner, Sardou itd. — Tko ne zna, što mladež u našim krajevima čita i što djevojke sjajnim očima i zažarenog lica sve od početka „Das Geheimnis der alten Mamsell“, pa do konca te, tako zvane Backfischliterature (izvinite, ako se taj naslov može i za odrasliju mladež i za starije upotrebiti) absorbira!

Začudeno pogledam ravnateljicu, pa je upitam: „Pa vi prevode tih knjiga naručujete, — ta ima toliko dobrog, originalnog u mađarskoj literaturi, — ne razumijem ovaj izbor“.

„Da, vidite, moj princip jest, najprije ugoditi ukusn čitatelja. Oni svi dolaze k meni i žele svojih knjiga. Jedni hoće „slavisch“ literaturu. Pisala sam uzalud u Evropu (u Mađarsku), da mi šalju listu dobrih „slavisch“ djela, kažu mi da takovih nema (Ne čudim se!). Pa tako mi od svake narodnosti tražimo zbirku onih spisatelja, koje bi oni htjeli čitati. Kad smo im to podali, pa tako zadovoljili opravdanim zahtjevima i pokazali, da vjerujemo u staru domovinu i da im tradicije ne ćemo oteti, onda polagano, dok je hora, dođe naš upliv, pa mi onda literaturu diktiramo“.

Ja sam šutjela i razmišljala dugo i dugo, pa sam napokon shvatila problem emigracije — onako, kako ga gledaju oni, koji su napredniji od nas.

Ima tamo knjiga u 11 različitih jezika, osim toga sve, što se na polju literature i znanosti stvorilo u Engleskoj ili ovdje.

Gospođica me molila, da katkad tamo zalazim i sa ljudima govorim, jer će oni meni, Slavenki, više povjeriti, nego tuđinki. Nadam se, da ću s vremenom prilike ovdje boije upoznati, pa onda više fakata moći poslati. Što sada pričam, to su sve neposredni, jaki utisci, koji mi ispunjuju svu dušu, i koji me sjećaju, da i ja tim Slavenima nešto dugujem.

Početkom aprila izložit će u toj knjižnici slavenske ženske (ima ih oko 4000 u fabrikama, ako mogu citirati ono što sam čula) ručne radove, bit će malen sastanak u veče, pjevat će se i razgovarati u materinjem jeziku. Znatiželjna sam čuti, kakovo će to biti narječje, i koliko će svi razumjeti. Namjera je, da se i žene dovedu u to duševno središte, kamo već odavna zalaze muževi. Ta se bolest, koja isključuje ženu iz društva muževa i ograničuje horizont njezin, prenijela ovamo iz starog svijeta. Američanski se

nazori, koji ženi podaju sva prava i koji joj označuju uvijek prvo mjesto u kući, a i u svijetu, protive tom prehistoričkom položaju žene i činit će sve moguće, da i žene dovedu k svjetlu. Pa tako nastojanje oko etičnog uzgoja mladeži, upliv na roditelje, polagani prelaz iz materinjeg jezika, iz starih tradicija u nove prilike, evolucija slavenske neuke žene — sve to ne opstoji samo u teorijama, već živi bujnim, jakim, trajnim životom.

Među ostalim spomenula mi ravnateljica namjeru svoju, napisati u kratko zakone, t. j. sve

ono, što „green horu“ (emigrant) treba znati o ovdješnjim prilikama. To će se prevesti u sve moguće jezike i svakome podati kad ostavi lađu, da se ne bi toliko grješilo protiv zakona sjedinjenih država.

Tako je n. pr. zabranjeno nositi ovdje „pištolj“, — a to će emigrant saznati iz tih zakona, koje će moći čitati u materinjem jeziku svojem. Bit će to velika pomoć za početak i nadam se, da se ne će samo čitati već i shvatiti.